

GRANDIOZINIS LIETUVIŲ FOLKLORISTIKOS ISTORIJOS VEIKALAS

2016 metais išėjusi nauja Leonardo Saukos knyga *Lietuvių tautosakos mokslas XX amžiuje: tyrėjai ir jų darbai** stulbinamos apimties – 622 puslapiai! Knyga išspausdinta neįprastai mažomis, skaitant akis varginančiomis raidėmis, bet jeigu jos būtų normalaus dydžio, tai puslapių skaičius veikiausiai išaugtų dar koku trečdaliu, o gal ir daugiau. Sunku įvardyti šio veikalo žanrą, veikiausiai todėl ir pratarinėje jis vadinamas tiesiog *knyga*. Susideda ji iš 26 skyrių, kiekviename jų pristatomas vis kitas lietuvių folkloristikai nusipelnęs asmuo, supažindinama su tautosakiniais jo darbais. Tad pabrėžiant į personalijas sutelktą dėmesį ir knygos struktūrą, šį leidinį gal būtų galima pavadinti mokslinių portretų ar mokslinių apybraižų rinkiniu.

Pagal turinį knyga priskirtina folkloristikos istorijai, tačiau visa aprėpiančio XX amžiaus lietuvių folkloristikos vaizdo ji nepateikia, nes joje rašoma ne apie visus žymiausius šiam amžiui atstovaujančius tautosakos tyrėjus, o tik apie tuos, kurie patys apie save jau nieko nebepapasakos – apie išėjusiuosius: pradedama Jonu Basanavičiumi ir baigiama Donatu Sauka. Taigi knyga yra prasmingas anapilin iškeliavusių folkloristų pagerbimas. Gražu, kad neap-

siribojama vien lietuviais, o pristatomi ir kitų tautų mokslininkai, nusipelnę lietuvių folkloristikai (Jekabas Lautenbachas, Eduardas Volteris, Aukusti Robertas Niemis, Vladimiras Toporovas).

Nors knygos pavadinime išskirtas XX amžius, kai kurie pristatomi asmenys ir jų tyrinėjimai vien šiame amžiuje neišsitenka. Rašant apie J. Basanavičių, J. Lautenbachą, E. Volterį prisimenami ir XIX amžiuje pasirodę jų darbai ar dalyvavimas tuo metu surengtose ekspedicijose, o D. Saukos *Lietuvių tautosakos* vadovėlio antrojo, pataisyto ir papildyto, leidimo (2007) aptarimas nukelia į XXI amžių.

Knyga *Lietuvių tautosakos mokslas XX amžiuje* išaugo iš anksčiau įvairiomis progomis L. Saukos rašytų straipsnių apie žymius lietuvių folkloristus, tai matyti iš kiekvieno skyriaus gale pateiktų bibliografinių nuorodų. Daugiausia laiko praleista gilinantis į gausų J. Basanavičius tautosakinį palikimą – *Jono Basanavičiaus tautosakos bibliotekos* (1993–2014) knygų įvada ar pabaigos žodžiai yra rašyti L. Saukos. Mokslinėje spaudoje, daugiausia *Tautosakos darbuose*, buvo skelbti L. Saukos monografiniai straipsniai apie Joną Balį, Margaritą Vymerytę, Zenoną Slaviūną, Jurgį Lebedį, Kazį Grigą, Bronę Kazlauskienę. Tokio pat pobūdžio straipsniai publikuoti ir apie Mykolą Biržišką, Juozą Brazaitį, tik šios knygos bibliografinėse nuorodose jų nėra – matyt, netyčia liko pražiūrėti. Pravertė ir knygos autoriaus recenzijos, skelbtos pasirodžius pristatomų folkloristų, pavyzdžiui, Pranės Jokimaitienės ar Norberto Vėliaus, monografijoms.

* Leonardas Sauka. *Lietuvių tautosakos mokslas XX amžiuje: tyrėjai ir jų darbai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016. – 622 p.

Monografiniai knygos skyriai yra panašios struktūros. Pradedama beletristinio stiliaus įžangėlėmis. Ypač patrauklios tos, kuriose parodytas paties knygos autoriaus emocinis santykis su pristatoma asmenybe, pasidalyta asmeniniais atsiminimais. Antai nusikėlus į 1949 metus pasakojama, kas išgyventa pirmą kartą apsilankius J. Basanavičiaus kambaryje; prisimenamos studijų metais klausytos J. Lebedžio paskaitos ir stebimasi jo gebėjimu tyla suvaldyti nerimstantį jaunimą; kalbama apie ramybę ir šviesą, tvyrojusias stovint prie A. R. Niemio kapo 2000-aisiais metais. Vis dėlto vyrauja įžangėlės, kurių pagrindą sudaro pristatomo tautosakininko asmenybę arba jo darbų vertę taikliai nusakančios citatos.

Po įžangėlės – biografinis poskyris; jis pradedamas pastraipa, kurios pirmieji žodžiai visuose skyriuose vienodi: „Iš biografijos“. Poskyriai nedideli, nuo pusės iki trijų puslapių, pateikiami gyvenimo aprašymai – lakoniški. Vieni jų faktografinės informacijos koncentracija ir stiliumi prilygintini enciklopediniam tekstui („Jekabas Lautenbachas“, „Antanas Mockus“, „Jonas Balys“, „Jurgis Lebedys“, „Algirdas Julius Greimas“, „Norbertas Vėlius“ ir kt.), kiti mažumėlę pagyvinami koku nors epizodu iš amžininkų atsiminimų (pvz., Juliaus Būtėno pasakojimas, kaip pirmakursis Kostas Korsakas pavadavo profesorių E. Volterį) ar tikslingai parinktomis mokslinėmis citatomis iš apie kalbamą asmenį skelbtų tyrinėjimų (pvz., Vytauto Kubiliaus ir Ambraziejaus Jonyno citatomis ryškinamas P. Jokimaitienės biografijos dramatismas). Kiek detalesnius, ne vien esmines gyvenimo datas ir atliktus darbus vardijančius biografinius poskyrius randame skyriuose „Mykolas Biržiška“ ir „Margarita Vymerytė“.

Tolesniems poskyriams duodamos antrašės – dažniausiai dalykiškos mokslinės

(„Tautosakos rinkimas ir skelbimas“, „Žvilgsnis į lietuvių folkloristikos istoriją“, „Moksliniai tautosakos iš senų šaltinių leidimai“, „Vestuvinių dainų tomai“, „Tautosakinių straipsnių įvairovė“), bet pasitaiko ir eseistinių („Paskutinė viršukalnė“, „Tautosakos paieškų verpetuose“, „Iš toli ir iš arti“). Pastarosioms trūksta informatyvumo, tačiau apybraižos žanre leistinos ir tokios.

Išskirtinė šios knygos savybė, nulemianti milžinišką jos apimtį, yra labai išsamios tyrinėjimų apžvalgos, kurias dauguma atvejų galima pavadinti konspektais. Labai nuosekliai, pradedant įvadu ir baigiant išvadamis, nepraleidžiant nė vieno skyriaus, o dažniausiai išskiriant net ir poskyrius, supažindinama su monografijų, studijų, vadovėlių, disertacijų turiniu. Reikšmingesnės tyrinėjimų mintys pacituojamos. Jei pristatomiems darbams išėjus būta juos analizuojančių recenzijų, jos paminimos, esminiai jų teiginiai referuojami; aptarus disertacijų struktūrą ir turinį, pateikiamas vienas kitas disertacijų oponentų vertinimas. Skaitant tyrinėjimų apžvalgas galvoje vis sukosi klausimas: ar vertėjo jas rašyti tokias plačias? Tada, kai pristatomi seniai leisti ir nūdien sunkiai pasiekiami darbai, tarkim, XX a. pradžioje pasirodę J. Lautenbacho straipsniai ir monografija arba supažindinama su neskelbtomis Ambr. Jonyno, Vandos Misevičienės, Kazio Grigo ir kitų disertacijomis, detalus turinio išskleidimas lyg ir suprantamas, tačiau kam konspektuoti tūkstančiais egzempliorių išėjusių monografijų, studijų bei vadovėlių turinį?

Užsimojęs parodyti tyrinėjimų gausą ir įvairovę, L. Sauka supažindina ne tik su stambios apimties darbais, bet ir su mažesniais: moksliniais straipsniais, publikuotais konferencijų pranešimais, rašiniiais apie ekspedicijas, tektais enciklopedijoms, recenzijomis, kuriomis vertinami tautosaka-

kos rinkiniai, monografijos, vadovėliai, disertacijos ir kt. Tik jei pastarųjų darbų kurio nors folkloristo palikime yra labai daug, jų pristatymas knygoje striukesnis, kartais tenkinamasi vien pavadinimų išvardijimu ir nuorodų pateikimu (skyriai „Kazys Grigas“, „Norbertas Vėlius“).

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad autoriaus siekia supažindinti su visais pristatomų asmenų tyrinėjimais, praturtinusiais lietuvių folkloristiką, bet pasigilinus matyti, kad būta ir subjektyvaus selektyvumo. Užkliuvo tarpdalykinio pobūdžio darbai: neaiškūs kriterijai, kuriais remiantis vieni tokių darbų pateko į apžvelgiamų kūrinių lauką, o kiti – ne. Antai tautosakos mokslo ir literatūrologijos paribiui priklausantys Ambr. Jonyno straipsniai ir knyga *Gaivinanti tautosakos srovė* yra L. Saukos aptariamai. Kalbama (tiesa, kiek glausčiau nei supažindinant su daugumos kitų autorių monografijomis) ir apie dvi tarp tautosakos mokslo ir mitologijos balansuojančias N. Vėliaus monografijas: *Mitinės lietuvių sakmių būtybės: Laimės. Laumės. Aitvarai. Kaukai. Raganos. Burtininkai. Viltakiai* ir *Chtoniskasis lietuvių mitologijos pasaulis*. Tačiau N. Vėliaus knyga *Senovės baltų pasaulėžiūra* neapžvelgiama, nors joje gausiai operuojama tautosakine medžiaga ir yra nemažas, apie 30 puslapių, poskyris „Lietuvių tautosakos skirtumai“. Neaptiriamos ir etnologiją, istoriją ir tautosakos mokslą apimančios Juozo Baldžiaus studijos „Pirktinės vestuvės“ ir „Vogtinės vestuvės“ – jose taip pat yra visai nemenki skyriai „Nuotakų pirkimo pėdsakai mūsų dainose“ ir „Nuotakų vogimo pėdsakai mūsų dainose“. Be to, knygos *Lietuvių tautosakos mokslas XX amžiuje* pratarinėje teigiama, kad bus aptiriamas „prisilietimas prie lietuvių liaudies poetinės kūrybos“ (p. 10), tačiau L. Saukos išsamiai aprašytas svarbiausias K. Korsako folkloristinis darbas skirtas ne lietuvių,

bet latvių liaudies poetinei kūrybai. Tarp plačiai pristatomų darbų pasitaiko ir tokių, kuriuose lietuvių tautosakos mokslui – lašas dėmesio, pavyzdžiui, V. Toporovo teorinio pobūdžio studijoje „Liaudies poezija: pagrindinės problemos“.

Ganėtinai detaliam kalbamoje knygoje pristatomi ir tautosakos tekstų rinkiniai. Specifinė šių leidinių aprašymo savybė – pateikiami skaičiais išreikšti duomenys. Kone visada nurodomas bendras atitinkamame rinkinyje skelbiamų tekstų skaičius, gana dažnai skaičiais pademonstruojamas tekstų pasiskirstymas pagal žanrus, kartais skaičiais atspindimas ir tekstų atstovavimas tipams bei potipiems. Jei supažindinama su tautosakos rinkėjais, neretai nurodoma, kiek kuris rinkinyje skelbiamų tekstų yra užrašęs, jei kalbama apie pateikėjus, – kiek kas papasakojo ar padainavo. Daugiau ar mažiau vietos skiriama tekstų pobūdžiui aptarti. Atsižvelgiant į rinkinį, rašoma apie vyraujančias temas, siužetus, stilistines ypatybes ir regioninius atspalvius, minimi kuo nors išsiskiriančių tipų ar variantų pavadinimai ir pan. Supažindinama ir su rinkinių sandara, įvadų turiniu, tad kartais vieno rinkinio pristatymas užima tris, keturis ir daugiau puslapių, pavyzdžiui, Balio Sruogos parengta *Lietuvių liaudies dainų rinktinė* ar P. Jokimaitienės parengtas *Lietuvių liaudies dainyno* pirmasis tomas *Vaikų dainos*. Apžvelgiami ne tik akademiniai tautosakos tekstų rinkiniai, bet ir populiarieji, tik pastarieji pristatomi glausčiau.

Be nuodugnios tyrinėjimų ir tautosakos tekstų publikacijų apžvalgos, gana plačiai aptariama su folkloru susijusi kai kurių asmenų pedagoginė, leidybinė, organizacinė ir kitokio pobūdžio veikla. Stengiamasi parodyti kiekvienos asmenybės individualumą, siekiant objektyvumo, nenutylimi ir kartais ne itin patrauklūs broožai.